

Pomáhat umíme, zatím ale od stolu

říká **Michal Kaplan**, šéf agentury, která rozděljuje státní peníze určené na projekty v rozvojových zemích

Česká rozvojová agentura (ČRA), v jejímž čele Michal Kaplan od roku 2013 stojí, ročně rozdělí půl miliardy korun na projekty, jimiž Česko pomáhá chudším zemím. V rozhovoru pro LN popsal, proč umíme dělat rozvojovou pomoc levně, nikoliv ale úplně efektivně.

LN Politici rádi zdůrazňují, že uprchlíkům je třeba pomáhat na místě, zlepšovat podmínky v jejich zemi tak, aby neměli důvod utíkat do Evropy. Jaké možnosti má v tomto ohledu Česká rozvojová agentura?

Okolnosti, které tlačí na uprchlíky, odborně řečeno push faktory, jsou v zásadě trojího typu. Máme tu ekonomické migranty, kteří odcházejí proto, že se neživí, nemají práci. Některé láká i blahobyt severu, ale to už je jiná kapitola. Pak je tu silící skupina environmentálních utečenců. Na ně dopadají klimatické změny nebo sucho, které jim ničí úrodu, bere živobytí. A pak máme migranty politické, kteří utíkají před válkami, konflikty a represemi.

My můžeme udělat spoustu práce pro první dvě kategorie. Podporujeme ekonomiku a vzdělání, dáváme lidem perspektivu najít si obživu. Třeba v Etiopii běží z českých peněz program, kdy se mladí lidé znovu učí zpracovávat kůži, což je tam tradiční řemeslo. Naše agentura pečuje také o environmentální otázky, ať už jde o prevenci přírodních katastrof, protierozní opatření, nebo péči o vodu. Podporujeme čisté způsoby výroby energie. Třeba v Palestině se z českých peněz vybudovala solární elektrárna, v Kambodži zase vznikly malé bioplynové stanice.

LN Fungujete pod ministerstvem zahraničí, které řídí i humanitární spolupráci, třeba pomoc uprchlíkům v jordánských a tureckých táborech. Nebylo by účelné propojit humanitární větev s tou rozvojovou v rámci jediné agentury?

Určitě má smysl tyto věci propojovat obsahově. To už se děje, například v Afghánistánu. Humanitární fáze je postavena na okamžité pomoci, zachraňuje životy. Pak ale nastane doba, kdy je třeba starat se o trvalé přístřeší. Lidé by měli získat nový domov a začít využívat infrastrukturu, kterou jim někdo vybuduje. V takovém sledu dává doporučení humanitární a rozvojové pomoci smysl. Nejsem si ale jistý, zda by to fungovalo pod jednou střechou. Zařazení humanitární pomoci přímo pod ministerstvo zahraničí má svoji logiku – je to naléhavější věc, a tak běží snáz prostřednictvím ambasád. Často je peníze třeba uvolnit v horizontu několika týdnů. My pracujeme dlouhodoběji – od partnerských zemí sbíráme nápady, které posuzujeme a pak je teprve převádíme do formy projektů.

LN Jak v praxi funguje spolupráce s ambasádami? Uvažovalo se o tom, že by tam vaši zaměstnanci jezdili jako rozvojoví diplomaté?

Zaměstnance máme zatím jen v Praze a potřebujeme být více v terénu. Rozvojová pomoc se dá těžko dělat jen od stolu. Rozvojoví diplomaté na ambasádách již jsou, ale výhradně jako zaměstnanci ministerstva zahraničí. Vedle nich potřebujeme i projektové manažery z agentury. My bychom do budoucna chtěli, aby se naše prostředky spravovaly přímo ze zahraničí. Aby naši lidé mohli vyjždět na posty do ciziny.

Než vysílat někoho třikrát do roka na měsíční služební nebo monitorovací cestu třeba do Mongolska, to už je lepší, aby pracoval na místě celý rok.

LN ČRA řídí projekty dohromady ve čtrnácti zemích. Není to moc?

Mělo by se to změnit. Připravuje se nová vládní koncepce, která by měla platit od roku 2018. Chtěli bychom, aby těch zemí bylo méně. Obecná shoda už panuje. Zhruba polovina zemí by

Máme tvrdá data. Víme, kolik lidí díky českým penězům chodí do školy nebo pracuje na farmě, tvrdí Michal Kaplan. FOTO MAFRA - FRANTIŠEK VLČEK

měla patřit mezi nejchudší státy světa, protože ty si jen těžko pomohou samy. Zároveň by ale měla být zachována kontinuita. Těžko si lze představit, že začneme s rozvojovou pomocí od nuly v nějaké zemi, kterou neznáme. Chceme působit tam, kde jsou české ambasády, abychom měli oporu i na místě. Takže jde spíš o výběr z té stávající čtrnáctky než úplně nový seznam.

LN Znamená to, že ze soupisky zemí, kam proudí česká rozvojová pomoc, vypadne Balkán? Třeba Srbsko je kandidátem pro vstup do EU, to není klasická rozvojová země.

Míříte správným směrem. Je pravděpodobné, že Srbsko vypadne, respektive se přesune pod jinou podporu. Finance, které směřují do Srbska, mají i tak rok od roku klesající trend. Srbsko již využívá předvstupní fondy EU, takže mnohem účelnější je například vyslání expertů, kteří poskytnou nějaké know-how ve státní správě. Jiná situace panuje v Bosně a Hercegovině, která je na tom o něco hůře, takže naše pomoc bude ještě pár let potřeba.

ROZHOVOR TÝDNE
Michal Kaplan

S MANAŽEREM HOVOŘIL
Blahoslav Hruška

LN Týká se zeštíhlení i počtu programů? Loni jich ČRA řídila 107.

Uřídit takový počet projektů v pouhých osmnácti zaměstnancích je opravdu složité. Chtěli bychom proto dělat menší počet projektů, které ale co do velikosti a objemu financí posílí. Namísto shluku projektů, které na sebe nenavazují, chceme dělat ucelené programy. Má smysl vytipovat jen oblasti, v nichž jsme dobří, kde může Česko poskytnout nějakou přidanou hodnotu.

LN Které oblasti by to mohly být?

Vidím tu tři sektory. Naši největší výhodou je předávání zkušeností z politické a ekonomické transformace, tam můžeme uplatnit naše vlastní zkušenosti, protože jsme si tím sami prošli. O naše know-how země na Balkáně a ve východní Evropě stojí.

Pak je tu podpora zelené ekonomiky – kopeme studně, stavíme čistíčky odpadních vod. To sice dělají třeba i Švédové nebo Němci, ale naše řešení může být levnější nebo efektivnější.

Třetí oblastí, kde můžeme prorazit, je sociální tematika. Vzdělání a zdravotnictví dělá každý. Ale třeba integraci menšin nebo zranitelných skupin obyvatel umí málokdo. My máme například projekt v Kosovu zaměřený na inkluzivní vzdělávání. Pomáháme tam vzdělávat zrakově a sluchově postižené děti tak, aby se mohly učit v normálních školách. Tyto tři typy projektů by měly být naší vlajkovou lodí.

LN Rozvojové agentury existují i jinde v EU. V čem mají výhodu třeba Rakušané nebo Maďaři, země srovnatelné co do počtu obyvatel?

Rakušané mají určitě výhodu v institucionálním zázemí i tradici. Jejich pozice je silnější. Mají kolem stovky zaměstnanců, z toho třetinu přímo v cizině. Rakušané jsou pro nás vzorem, jak působit přímo na místě.

Po obsahové stránce jsme se zase inspirovali třeba u Švédů, Dánů nebo Nizozemců, kteří mají dobrý model pro partnerství se soukromým sektorem, umí podpořit podnikání v zemích, kam proudí rozvojová pomoc. Zvládají angažovat firmy tak, aby jejich investice měly sociální dopady.

LN V Česku už podobná spolupráce s firmami funguje?

Ano, asi dva roky. Máme dva programy určené firmám. První se týká studií proveditelnosti. Ten je připraven pro společnosti, které se ucházejí o grant třeba od Evropské investiční banky nebo Světové banky. K tomu potřebují právě onu prvotní studii. Jenže tento dost vysoký náklad se firmám nemusí vrátit, což je i důvod, proč se jen málo z nich o podobné granty uchází. S našimi penězi je to o něco snazší, protože to riziko mohou rozdělit.

Druhým programem je rozvojové partnerství pro soukromý sektor. Ten je udělán právě po vzoru Skandinávců. Funguje na principu 50 na 50. Polovinu platíme my, polovinu firmy. Podnikatelé si hlídají svůj byznysplán a my sledujeme zase rozvojový přesah. Modelovým příkladem je třeba export zemědělské techniky. Vývoz samotných strojů my podpořit nemůžeme. Částečně zafinancovat učňovské středisko, kde se budou stroje opravovat a mladí lidé získají práci, už ale ano.

LN Nějaké konkrétní firmy se už zapojily?

Zatím se to stále učíme, dohromady se ale zapojilo už přes dvacet firem. Zmínil bych třeba českou kavárenskou společnost, která plánuje v jižní Etiopii zpracovávat kávu a jako fair trade produkt ji dovážet do Evropy. Jiný zajímavý projekt vznikl v Moldavsku, kde česká firma navázala spolupráci s místními výrobci biopotravin.

LN Přínos pro české firmy se dá spočítat lehko. Lze ale vyčíslit i pozitivní dopady v zemi, kde nějaký rozvojový projekt probíhá?

Samozřejmě, my k našim projektům máme tvrdá data. Jsme schopni doložit, kolik lidí díky českým penězům chodí do školy, pracuje na farmě nebo má přístup ke zdravotní péči. Kromě toho má rozvojová pomoc ještě jeden efekt. Díky tomu, že projekty mají své vysoutěžené realizátory, dáváme práci také domácím neziskovým organiza-

Diplomat a manažer

Michal Kaplan (39) vystudoval Vysokou školu ekonomickou v Praze, od roku 1999 je zaměstnancem ministerstva zahraničí. Jako diplomat působil v Paříži a Bruselu, v pražském ústředí pracoval v odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Od srpna 2013 vede Českou rozvojovou agenturu.

cím, konzultantům a dalším firmám. Tohle sice spočítané nemáme, nicméně efekt pro domácí trh rozvojová pomoc určitě má. A navíc pomáhá firmám získávat další zakázky.

LN ČRA spolupracuje s hned několika jinými rozvojovými agenturami, mimo jiné s Američany či Nizozemci. Je takové spojování sil trendem?

Je, protože architektura rozvojové pomoci je hodně roztržštěná. Kromě národních agentur jsou tu mezinárodní organizace nebo soukromé nadace. Zvlášť v EU je snaha o koordinaci. Nejen proto, že Unie působí navenek jako jediný celek. Dělbna práce je i účelná, protože se může stát, že všichni dárce najednou budou třeba v Keni, kde jsou turisté a safari. Ale nikdo už nebude o kus dál ve Středoafrické republice, která už tak atraktivní není.

LN Stalo se vám, že jste někdy dělali stejný projekt jako kolegové z ciziny a vzájemně se tak dublovali?

Ano, týkalo se to například zemědělského projektu v Zambii, kde jsme pomáhali místním farmářům. Něco podobného už tam ale dělali Nizozemci. Nakonec jsme síly spojili, letos v červnu podepsali memorandum o spolupráci. Společný projekt zaměřený na vodu a sanitaci máme také v Moldavsku. Tam spolupracujeme s Rakušany.

LN Na rozvojovou pomoc jde dohromady 0,11 procenta hrubého domácího produktu. Odpovídá to možnostem Česka?

Ve srovnání s mnoha dalšími zeměmi je to málo. Třeba v Rakousku je to 0,35 procenta, vzorné země jako Švédsko nebo Norsko poskytují na rozvojovou pomoc přes 0,7 procenta. Důležitější je ale pohled na strukturu té pomoci. V absolutním čísle plyne z českého rozpočtu na rozvojovou pomoc asi 4,5 miliardy korun ročně. Dvě třetiny z této částky odcházejí jako povinné příspěvky do mezinárodních organizací, jako je OSN nebo rozvojový program EU. Z té zbylé třetiny se platí humanitární pomoc nebo stipendia. Na naši agenturu, tedy projektovou činnost, z toho zbude zhruba půl miliardy.

LN Na administrativu si z vašeho rozpočtu berete 4,5 procenta, což je malé číslo. Znamená to, že ČRA pracuje efektivně, nebo je to daň za to, že se projekty řídí z Prahy od stolu?

Ve srovnání se zahraničními agenturami, které si strhávají 7–10 procent, jsme opravdu levní. Nevím ale, jestli je to úplně dobrá zpráva, kterou bychom se mohli chlubit. Umíme zrealizovat projekty, ale jejich dopad se pozná až časem. Proto potřebujeme více lidí v terénu, abychom byli příjemcům co nejbližší. Pokud bychom měli projektové manažery přímo na místě, pak bychom se v administrativních nákladech dostali také na těch sedm procent. Což je mezinárodní průměr.

LN A máte nějaké signály, že vám politici budou chtít přidat?

Zatím pracujeme s tříletým horizontem, což vychází ze státního rozpočtu. Náš rozpočet je stabilní, to bylo výhodné v době hospodářské krize, kdy se nás krácení nedotklo. Jenže teď krize skončila a ekonomika roste. Takže věřím, že politici budou slyšet na realistické navýšení, zvlášť když mluví o prevenci migrace. Jako argument máme v ruce i průzkum veřejného mínění, z nichž vyplývá, že osm z deseti Čechů rozvojovou pomoc podporuje.